

TUPUNA

Erā ê roa aè na ànotau āuìuì, i te terā ê roa vāhi i te ātea, te hiòhiò noa na terā nūnaa taata ia tomo te rā i te pō uriuri. Ia pura mai aè Matarii i te ata ò te paerai, a hee te tua, ò Taero i te pae o te rā te tià mai. Ôroà faatupu ûmeremere i teie nūnaa.

Màiri atu ia marama, èie mai te mau tãpaò nō te reva. Te tãmau âàu raa te mau tahuà. Màiri atu ia uì, èie mai nei te mau tãpaò nō te moana. Te faanaho ra te mau metua paari i te ôpuaraa. Ua ruru, ua tauà parau, ua ani i tō rātou mau atua. E aha te auraa o teie mau tãpaò ? E ère ānei te tahi piiraa ? Te tumu ia nō teie manaònaòraa tuutuu òre ? E aha te auraa o teie mau tãpaò ?

Mai te hotu tei topa, ia tae i tōna tupuraa mai tōna tumu i te pae tātahi, te miti tōna vairaa. Ua tae i tōna taime ra. Te vaiiho ra i te âià tupuna nō Tainui. E fano i te paerai. Tūtonu i te ìriātai, te rei mua i te fetu aratai. Te tahuà faatere vaa i nià i te hoe. Ua paina i te vaa motu, ē teitei roa aè te fenua âpī.

Tūrai te vaa motu i roto i te ava. Te tīpae i te motu âpī. E tāmā tātahi, ia marae te vahi faaearea. Èi marae e tià ai. Faahoì te mau haamāuruururaa i tōna mau atua. Mai teie te huru te àtiraa te moana nui i te tere haerehia e teie mau àito.

Ua topa i te ioà ò te âià tupuna, èi tãpaò tumu. Ia ìte te uì hou nō te hea mai tōna mau metua, te metua o tōna mau metua, tae atu i tōna mau huāà. Te paparaa tupuna, te tuamoo o te ûtuāfare.

Ua faanaho i te oraraa ò te nūnaa, te vaa mataèinaa. E parau rahi mau ā. Ìnaha, mai tei faatiàhia atu i nià nei, te vaa, te mata ò tei âina. I mataâina mai ai, a riro mai ai èi mataèinaa. Mataèinaa iti, èi mataèinaa rahi, nō te vaa òe.

E aha atu ra ia te parau ò teie vaa motu ? Na te rau ò te mau vaa tei taraihia e te mau tupuna te pāhonoraa. Ia au i tāna faaòhiparaa, e mau ioà anaè. E vaa maihi, e vaa òôure, e vaa ôroe, e vaa àumoa ē te vai atu ra. Te mea tãie, te mea tauàti, te pahī tauruà, ua hope te mau raveraa.

Teie te uiraa. E aha te tāmuraa i roto i teie mau vaa ? Ua ìte tātou i te reira. Te ama, tōna ama i te pae àui.

Erā ê roa aè na ànotau āuìuì, nau tahuà mai ia Vaita te tahi, tei tohu i mua i te mau arii tei tītauhia. E parau âpī māere tāna, na roto i tāna faaheimoe i te ruì i mahemo. Te na ò rā te reo o Vaita :

« *Te vai ra te tau, e fano mai te tahi pahī ama òre.*

I mua i teie parau tei faatupu i te vānaanaa àita e fāito. E aha hoì e òre ai ! Te ani mai ra teie nahoà taata :

- *E aha hoì ia huru pahī !*

- *Aore ama ?*

- *Nō hea mai teie vaa ama òre ?*

- *E taahuri te reira vaa ama òre. A hiò na i tō tatou mau vaa !*

- *E te arii ē, e hōmā ē, ua uruhia vau e te mau atua. A hiò mai i teie ûmete, tātū e hōpoi i raro i teie tumu hotu i tātahi ».*

Ua vai muhu òre noa iho ra te nūnaa i mua i te òhipa e tupu ra. Te pāinuina noa ra te ûmete i tātahi, i raro i te tumu hotu.

Māiri atu ia uì tupuna, a hee i te tua. Māiri atu ia marama a hee te tua. Ē ìnaha nei, èie tō tāpaò rahi nei, faaìtehia e te mau tahuà i tahito roa ra. Te faauru mai ra tō vaa ama òre i te ôòà, e tōna mau ìe ùo. Taparuru te tūtau âuri, i mua i te fare nīau māòhi, e tià noa mai ra i te ôutu.

Te taahi mai nei te âvae ò teie mau horo pahī i nià i te tua o te fenua tupuna. Te mau ìri-papaâ-mahana mātāmua. Ē, te noho roa mai nei. E popaâ i teie nei, ia piihia rātou e te feiā tumu. Rātou e ta rātou mau peu, tō rātou mau huru, tō rātou reo, tō rātou atua.

Ua ôrure roa te oraraa ò te māòhi. Aore marae, aore tahuà, aore àrioi, aore maroūra, aore tapa. Tei hea atu ra te mataèinaa e tōna vaa ? Ua huri taèrè. E vaa ama òre te mataèinaa.

I te ture māòhi e ôpani ra te vahine māòhi ia haaipoipo i te papaâ, ua faatiāmā te arii vahine. I tāna faaotiraa, ia tupu te reira, rāpaeàu aè i te ava, i tua mai. E na te arii vahine iho, i hōroà te ioà o na haaipoipo nei. Ò Hurimana tāne, ò Hurimana vahine. Tei tōna reo :

« *Mai teie nei, ua huri te mana tupuna ».*

Ua tō, e ua fanau. Ua tama hia, ua mootua hia, ua âere te mau hina. Ua rere, ua tini, ua paarae, ua tau. Ua nūnaa hia. E tano ānei ia ui ē, o vai te tupuna o teie huāi ?

Jacky BRYANT